

8 במרץ 2012

לכבוד

מר אמנון בן עמי

מנכ"ל רשות האוכלוסין וההגירה

משרד הפנים

רח' מסילת ישרים 6

ירושלים

שלום רב,

הנדון: מעצר ילדי מהגרים לצורך גירושם מישראל

אנו שבים ופונים אליך בעניין מעצרו של ילדי מהגרים לצורך גירושם מישראל, וזאת על רקע מעצרו של גב' ברנדט סולר ובנה מארק. נבקשך להורות על שחרורם המידי ממעצר, ולהורות ל"יחידת עוז" לחדול לאלתר ממעצרו של ילדים.

עד לראשית חודש מרץ 2011 נמנעה רשות האוכלוסין וההגירה ממעצר של ילדים למהגרי עבודה, השוהים בישראל עם הוריהם. מאז אותו מועד ועד לחודש אוגוסט עצרה הרשות אימהות וילדים, והחזיקה אותם במתקן המעצר בנתב"ג. טיפולנו במספר מקרים בהם בוצעו מעצרים לימוד, כי פעילות הרשות התאפיינה בדפוס חוזר ודורסני, הפוגע פגיעה חריפה בזכויות האימהות וילדיהן.

בחודש אוגוסט 2011 ניתן פסק דינו של בית המשפט המחוזי מרכז, בעניין הליך מעצרן וגירושן של גב' ננסי קסטיליו ושל בתה אופק. בית המשפט דחה אמנם את העתירה, ואולם הדגיש בפסק דינו: "הליך מזוהז אשר כזה אינו יאה ולא צריך להתקיים במדינה מתוקנת. בני אדם אינם צאן ויש לאפשר להם לעכל את עובדת הרחקתם מן הארץ ולהתארגן בצורה סבירה". עוד הוסיף: "בהחלט ניתן לחשוב כי הפרוצדורה המלווה את הרחקתן מן הארץ תעשה בדרך מעודנת יותר ותתפרש על זמן ארוך יותר".

בעקבות הערות בית המשפט חדלה רשות האוכלוסין וההגירה ממעצר של אימהות עם ילדיהן לצורך גירושם, וזאת על מנת לבחון את מדיניותה. בעניין זה אף נערכו עימנו שני מפגשים, במהלכם פרסנו בפני הרשות את ממצאינו לגבי האופן בו נערכו מעצרים, והדגשנו את החובה לבחון וליישם חלופות למעצר.

לאחר השעיית פעילות האכיפה למשך מספר חודשים, שבה רשות האוכלוסין וההגירה בחודש דצמבר 2011 לעצור ילדים. בחינת פעולתה של הרשות מאז מלמדת, כי חרף הביקורת שנמתחה על מדיניות המעצר על ידי גורמי מקצוע, המתמחים בטובתם של ילדים, על ידי ארגוני זכויות אדם ועל ידי בית המשפט, הרשות עודנה רואה במעצר ובכליאה של ילדים ברירת מחדל לצורך ביצוע גירוש מישראל. התחייבות הרשות לתקן את דרכי פעולתה ולבחון חלופות למעצר לא קוימה עד כה.

פעולות הרשות עודן מתבצעות ללא שניתן מלוא המשקל המתחייב לטובתם של ילדים, ולאיסור על מעצרים. הרשות מוסיפה לנקוט בפעולה היחידה המוכרת לה – מעצר – ושוב ושוב מופתעת מהופעתן של תגובות דחק אצל הילדים העצורים.

כפי שנחשף אמש בחדשות "ערוץ 10", מארק בן הארבע, בנה של גב' ברנדט סולר, אשר נעצר בראשית השבוע עם אימו, ומוחזק בימים אלה במתקן המעצר בנתב"ג, מצא עצמו, כמו ילדים קודמים לפניו, כשהוא מובל ממתקן המעצר לבית החולים "אסף הרופא", וחזרה אל מתקן המעצר, וחוזר חלילה. כל זאת, כשהוא מלווה על ידי פקחי "יחידת עוז", המנסים להתחמק מכלי התקשורת, ומרימים בנוכחותו הילד את קולם על אימו: "אין לך כרגע זכות. את עצורה, טוב? אין לך זכויות". בהמשך לכך נלקחו מארק ואימו חזרה למתקן המעצר, ללא שמארק נבדק בבית החולים, בעוד פקחי "יחידת עוז" מטיחים בעיתונאים, שהילד לא נבדק בגלל נוכחותם במקום. כבמקרים אחרים בעבר, בהם התבררו תוצאותיו הקשות של המעצר, שוב טענה הרשות בתגובתה הרשמית, שלא ידעה פרטים מהותיים אודות מצבו של הילד שנעצר.

דברים אלה יכולים היו להימנע, לו פעלה הרשות בדרך אחרת, המקפידה על זכויותיהם של הילדים, ונמנעת ככלל ממעצר. אין כל קושי לאתר את מארק ואת אימו; לא היתה כל הצדקה למעצרו; ואין כל הצדקה להוסיף ולהחזיקם במעצר.

הדעת נותנת כי בכל האמור בילדים רכים, יוקפד כי מעצר יתבצע רק בלית ברירה, בזהירות המרבית ובאופן שיצמצם ככל האפשר את הנזק הנגרם לילדים. בעניין זה הדגשנו זה מכבר בפני הרשות, כי מקום בו עלולות להיפגע זכויות יסוד באופן קשה ובלתי מידתי אין הרשות מחויבת לעצור דווקא על מנת לפעול לגירוש מן המדינה. במקרים אלה, על הרשות לעצב כללים מידתיים, אשר נמנעים ממעצר ומביאים בחשבון את זכויות היסוד של מי שאמורים להיות מגורשים. כך בכלל, וכך ודאי עת עניינם של קטינים עומד על הפרק, וטובתם היא שצריכה להנחות את הרשות. השיקול של טובת הילד הוא שיקול על במשפט הישראלי, וגם האמנה בדבר זכויות הילד, שישראל הינה צד לה, מעגנת את עיקרון טובת הילד ורואה בו שיקול ראשון במעלה.

זכויות הילד, המנויות באמנה, מובטחות לכל ילד ללא הפליה משום סוג, לרבות בשל מעמדו או מעמד הוריו. בין הזכויות הנתונות לכל ילד, אשר על המדינה מוטלת חובה אקטיבית לנקוט בכל האמצעים כדי להבטיחה, היא זו הקבועה בסעיף 37 לאמנה, ועל פיה: "מעצרו, חבישתו או מאסרו של ילד יהיו בהתאם לחוק וישמשו רק כאמצעי אחרון ולפרק זמן מתאים הקצר ביותר". הטעם לכך, שמעצרו של ילד ישמש לעולם רק אמצעי אחרון, כמו אמור להיות ברור מאליו: ההשלכות של מעצר על ילדים עלולות להיות הרסניות. ילדים אינם מבינים מדוע נעצרו ומדוע נשללה חירותם, והמעצר מייצר חרדה קשה, היכולה לעורר תגובה טראומטית קשה. ילדים שנעצרו מצויים בסיכון גבוה לסבול מדיכאון, בלבול, שינויים בהתנהגות, ירידה במשקל, חוסר שינה ומחלות נשימה. יתרה מזו – ילד שנוכח בהליך מעצר עם הוריו רואה אותם מבוהלים וחסרי אונים מול הרשויות. יש בכך פגיעה חמורה בתשתית תחושת הביטחון הקיומי שמעניקים הורים לילדיהם.

המחקר המשווה, שהצגנו בפני הרשות, מלמד על פתרונות שונים, שאומצו על ידי מדינות שונות כדי להימנע ככלל ממעצר ילדים עם הוריהם. ברבות מן המדינות מודיעים תחילה על הכוונה לגרש מן המדינה, ומאפשרים למשפחה לטעון טענותיה בעניין, ובהמשך לערער על ההחלטה (ככל יש בידה עילה). לאחר מכן על המשפחה לעזוב בכוחות עצמה בתוך פרק זמן סביר, בטרם יינקטו צעדים. ככל שהמשפחה אינה עוזבת, אומצו במדינות שונות הסדרים, שתכליתם להימנע ממעצר ילדים (כך, בין היתר, מנחות עצמן בלגיה, איטליה, אירלנד, הונגריה, אוסטריה, דנמרק, הולנד, בריטניה, צרפת, שוויץ, גרמניה, פינלנד, נורבגיה, שבדיה, לטביה, קנדה, ניו זילנד, אוסטרליה, ברזיל, ונצואלה, יפן, הפיליפינים והונג קונג לבחון פתרונות אלטרנטיביים). ברבות מן המדינות גובשו הסדרי עזיבה מרצון, ולפיהם מעודדת המדינה את המהגרים להיקלט מחדש במדינות המוצא על ידי הכנה להשתלבות במדינת המוצא, הכשרה מקצועית, סיוע פיננסי, כיסוי הוצאות הנסיעה וכו' (כך, למשל, נוהג הסדר העזיבה מרצון בגרמניה). במקרים אחרים על המהגרים לעזוב בעצמם תוך פרק זמן שנקבע, ולצורך כך מופקדת ערובה או מוצמד אמצעי מעקב אלקטרוני, ניתנת כתובת מגורים ועל ההורים להתייצב תקופתית אצל הרשויות במועדים שנקבעו. בבלגיה אומץ הסדר של מעבר ל"דיוור פתוח" עד לעזיבת המדינה. המדובר ביחידות דיוור שהיציאה מהן חופשית, ובליווי מדריכים עוזבים המהגרים את המדינה. בשבדיה נהוג מודל דומה של מקלטים פתוחים, שהמשפחות השוהות בהם נדרשות בדיווח יומי לרשויות. בהונגריה אומץ מודל של "בתים קהילתיים", המנוהלים על ידי ארגוני המגזר השלישי, בהם שוהות משפחות לקראת עזיבה. המחקר המשווה מלמד עוד, כי, הכרת קהילת המהגרים והבנת צרכיהם של המהגרים ופגיעותם מסייעים במציאת פתרונות אינדיבידואליים יעילים.

חשוב לציין, המדינות השונות, שאימצו הסדרים ליציאת משפחות, בהם מעצר משמש אמצעי אחרון בלבד, מתמודדות עם היקפי הגירה גדולים ורחבים מישראל.

כאמור, חרף הדברים הללו, בחרה הרשות לשוב לעשות שימוש באמצעי הקיצוני ביותר לאכוף יציאתם של ילדים והוריהם מישראל – במעצר. הרשות הפכה אמצעי זה מאמצעי אחרון של לית ברירה לאמצעי של ברירת מחדל. תחת להודיע למשפחה, אותה רשות האוכלוסין וההגירה שוקלת לעצור, על כך שנבחנת אפשרות לגרשה, ולתת לה פרק זמן להיערך לעזיבה בכוחות עצמה, בטרם ינקטו צעדי האכיפה, רשות האוכלוסין וההגירה עוצרת ילדים עם אימותיהם ככלל, והיא עושה כן תוך פגיעה חריפה בזכויותיהם.

נבקשך להורות על שחרורם המיידי של גב' ברנדט סולר ובנה מארק ממעצר. כן נבקשך להורות ל"יחידת עוז" על לחדול לאלתר ממעצרים של ילדים.

בכבוד רב,

עודד פלר, עו"ד	רעות מיכאלי, עו"ד	רותם אילן
האגודה לזכויות האזרח בישראל	מוקד סיוע לעובדים זרים	עמותת ילדים ישראלים